

O NIEKTÓREJ REGULARNOŚCI WYSTĘPOWANIA LUK PRAWNYCH I KONFLIKTÓW W SPRAWACH KARNO-WYKONAWCZYCH USTAWODAWSTWA UKRAINY

Dina Bielkina

*Aspirant Katedry Prawa i Postępowania Karnego
Wschodnioeuropejskiego Narodowego Uniwersytetu im. Lesi Ukrainki (Łuck, Ukraina)
e-mail: d.belkina@i.ua
ORCID ID: 0000-0002-6275-4612*

Streszczenie. W artykule, na podstawie wyników przeprowadzonej analizy literatury naukowej, źródeł normatywno-prawnych i praktyki ich stosowania, wyznaczone zostały trzy okresy formowania i rozwoju uwarunkowań, które przyczyniły się do luk prawnych i konfliktów w kryminalno-wykonawczym ustawodawstwie Ukrainy, a także wypracowano uzasadnione naukowo sposoby ich eliminacji.

Podsumowując wyniki danego badania dotyczącego działalności normatywno-prawnej i ustawodawczej w zakresie wykonywania kar Ukrainy, należy zauważyć, że tendencje i podejścia, związane z eliminacją luk prawnych i konfliktów na początku niepodległości Ukrainy w 1991 roku, do pewnego stopnia zostały zachowane i w nowoczesnych warunkach działalności kryminalno-wykonawczej, co jest jednym z wyznaczników, które przyczyniają się do popełniania przestępstw i zbrodni, a także negatywnie wpływają na poziom efektywności procesu wykonywania i odbywania kar.

Słowa kluczowe: luka prawna; konflikt prawny; prawo karno-wykonawcze; determinanty; źródła normatywno-prawne; zakres wykonywania kar; przedmioty stanowienia prawa; zasady stanowienia prawa.

ABOUT SOME REGULARITY OF EMERGENCE OF LEGAL GAPS AND COLLISIONS IN THE CRIMINAL AND EXECUTIVE LEGISLATION OF UKRAINE

Dina Belkina

*Graduate student of department of criminal law and process
Lesya Ukrainka Eastern European National University, (Luts'k, Ukraine)
e-mail: d.belkina@i.ua
ORCID ID: 0000-0002-6275-4612*

Abstract. As shown by the results of this research, in the legislative and regulatory activities in Ukraine related to the improvement of criminal law, including through the elimination of legal conflicts and gaps, can be divided into three interrelated and interdependent periods, namely:

a) the first of these dates from 1991-2003, when in the sphere of punishment, criminal-legal relations were regulated by the Correctional Labor Code (VTK) of Ukraine, which was adopted in December 1970 and which, despite the amendments made in since 1991, changes and additions, in its essence, reflected the ideology and

psychology of a totalitarian state - the USSR, which also included bodies and institutions of execution of penalties (PEC);

b) the second period began with effect from January 1, 2004, adopted in July 2003 by the Criminal Enforcement Code (KVC) of Ukraine and ended in April 2014 in connection with the adoption of the Law of Ukraine “On Amendments to the Criminal Enforcement Code Ukraine on adapting the legal status of a convicted person to European standards”;

c) the third period, “starting” in April 2014, is still ongoing.

At the same time, it should be noted that the basis of this periodization is the criterion of legislative regulation of public relations, which resulted in the amendment of the criminal law of Ukraine, as well as eliminated the existing legal conflicts and gaps.

The aforementioned periodization made it possible to clearly identify patterns of occurrence and development of legal conflicts and gaps that were directly related to the regulation of public relations in the sphere of execution of penalties, as well as being determinants in the present day, as determinants that negatively affect the status of criminal enforcement activities and the protection of foundations rights and legitimate interests of convicts.

Thus, there is a complex applied problem that needs to be solved at the theoretical level, which has led to the choice of topic, purpose and objectives of this scientific article, the main of which is the development of scientifically sound ways of eliminating legal gaps and conflicts existing in the criminal law of Ukraine.

Key words: legal gap; legal conflict; criminal law enforcement; determinants; regulatory legal sources; sphere of execution of punishments; subjects of rulemaking; rulemaking principles.

ПРО ДЕЯКІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИНИКНЕННЯ ПРАВОВИХ ПРОГАЛИН І КОЛІЗІЙ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Діна Белкіна

*аспірант кафедри кримінального права та процесу
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна)*

e-mail: d.belkina@i.ua

ORCID ID: 0000-0002-6275-4612

Анотація. В статті, на основі результатів проведеного аналізу наукової літератури, нормативно-правових джерел та практики їх застосування, визначені три періоди формування та розвитку детермінант, які сприяли виникненню правових прогалин і колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України, а також розроблені науково обґрунтовані шляхи їх усунення. Узагальнивши результати даного дослідження, що стосується нормативно-правової та законодавчої діяльності у сфері виконання покарань України, то слід констатувати, що ті тенденції та підходи, які пов’язані з усуненням правових прогалин та колізій на початку незалежності України у 1991 році, у певній мірі збереглись й в сучасних умовах кримінально-виконавчої діяльності, що виступає однією з детермінант, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень, а також

негативно впливають на рівень ефективності процесу виконання та відбування покарань.

Ключові слова: правова прогалина; правова колізія; кримінально-виконавче законодавство; детермінанти; нормативно-правові джерела; сфера виконання покарань; суб'єкти нормотворчості; принципи нормотворчості.

Formulation of the problem. As shown by the results of this research, in the legislative and regulatory activities in Ukraine related to the improvement of criminal law, including by eliminating legal conflicts and gaps, can be divided into three interrelated and interdependent periods, namely:

a) the first of them falls on 1991-2003, when in the field of execution of punishments criminal-executive legal relations were regulated by the Correctional Labor Code (VTK) of Ukraine, which was adopted in December 1970 and which, despite the fact that since 1991, the changes and additions, in essence, reflected the ideology and psychology of the totalitarian state - the USSR, which included the bodies and institutions of execution of punishment (UVP) (*Kernyakevich-Tanasiychuk Yu. V., 2019, pp. 115-118*);

b) the second period began with the entry into force on January 1, 2004 of the Criminal Enforcement Code (CEC) of Ukraine adopted in July 2003 and ended in April 2014 in connection with the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to the Criminal Enforcement Code of Ukraine on the adaptation of the legal status of a convict to European standards";

c) the third period, "starting" in April 2014, continues to this day.

At the same time, it should be noted that this periodization is based on the criterion of legislative regulation of public relations, as a result of which the criminal-executive legislation of Ukraine was modified, and existing legal conflicts and gaps were eliminated (*Kolb I.O., 2019, pp. 12-46*).

This periodization made it possible to clearly identify the patterns of occurrence and development of legal conflicts and gaps that were directly related to the regulation of public relations in the field of execution of punishments, and are decisive today as determinants that negatively affect the state of criminal enforcement and protection of fundamental rights and legitimate interests of convicts.

Thus, there is a complex applied problem that needs to be solved at the theoretical level, which led to the choice of topic, purpose and objectives of this scientific article, the main of which is the development of scientifically sound ways to eliminate existing legal gaps and conflicts in Ukrainian criminal law.

The state of research. The study of the scientific literature has shown that the development of this issue is mainly engaged in specialists in the field of legal theory and only in fragments - within certain aspects of their work - scholars of criminal executive law. In this context, a significant methodological basis was created by such scientists as: Bigich O.L., Bilya I.O., Gratsianov A.I., Grishchuk V.K., Zharovskaya I.M., Zadyraka N. Yu., Kelman M. S., Kolb O.G., Lilak D.D., Maistrenko O.V., Navrotsky V.O., Pogrebnyak S.P., Rindiyuk V.I., Savchenko A.V., Stepanyuk A.H., Trostyuk Z.A., Fris P.L., Havronyuk M.I., Khilyuk S.V., Chulinda L.I., Cis N.B., Yushchik O.I. and others.

At the same time, comprehensive scientific research on the content of legal gaps and conflicts in the criminal executive legislation of Ukraine has not yet been conducted

at the doctrinal level, which highlights the need to intensify scientific research on this topic.

Presentation of the main provisions. The results of the analysis of the scientific literature show that at the doctrinal level different types of classification of activities related to the improvement of the norms of this branch of law, which is somewhat different from that proposed in this work.

In particular, M.M. Yatsyshyn, using the political and legal criterion, derived the following periodization of the development of criminal executive legislation of Ukraine:

1) the first period (1990-1993) - associated with the formation of a new strategy of penitentiary policy by making changes and additions to the Penitentiary of Ukraine in order to humanize the punitive mechanism of execution of punishments, the adoption of a number of regulations reform of the penitentiary system of Ukraine, first of all the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 11, 1991 № 88 "On the main directions of the reform of the penitentiary system in the Ukrainian SSR";

2) the second period (1993-1996) - refers to the time of adoption of important legislation on specific issues of criminal executive policy and Ukraine's membership in the Council of Europe (1995), as well as related to the gradual enactment of domestic legislation in accordance with European and world standards;

3) the third period (1996-2000) - refers to the organization of large-scale crime prevention on the basis of the "Comprehensive Targeted Program to Combat Crime for 1996-2000", the formation of the State Penitentiary Service and its removal from the Ministry of Internal Affairs of Ukraine;

4) the fourth period (2000-2009) - associated with the creation of the legal framework of criminal enforcement policy. The most important event on this path was the adoption by the Verkhovna Rada of Ukraine on April 5 of the new Criminal Code of Ukraine, July 11, 2003 - the Criminal Procedure Code of Ukraine, June 23, 2005 - the Law of Ukraine "On the State Penitentiary Service of Ukraine"; etc. (*Yatsyshyn M.M., 2010, p. 11*).

In turn, Yu. V. Kernyakevych-Tanasiychuk, applying a similar criterion, derived two periods of development of criminal executive legislation of Ukraine, namely:

a) I period - the criminal-executive policy of the independent Ukrainian state before the adoption of the CEC of Ukraine (1991-2003);

b) II period - modern criminal-executive policy of Ukraine (2003 - to the present day) (Kernyakevych-Tanasiychuk Yu. V., 2019, p. 119).

Ptashynsky O.B., taking as a basis the criterion of reforming the sphere of execution of punishments of Ukraine, identified five periods of development of criminal executive legislation:

1) 1991-1998, this period ended with the creation of the State Department of Internal Affairs in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine;

2) 1999-2010, the specified period ended with the subordination of bodies and institutions of execution of punishments to the Minister of Justice of Ukraine;

3) 2010-2012, this period ended with the recognition at the legislative level of the Ministry of Justice of Ukraine as the central executive body that implements the state policy in the field of execution of punishments;

4) 2012-2016 (this period lasted until the liquidation of the State Tax Service of Ukraine and its territorial departments and the creation of interregional departments of the Ministry of Justice of Ukraine;

5) 2016 - to the present time (*Ptashinsky O.B., 2002, pp. 10-12*).

Instead, IO Kolb, based on the historical and legal criterion, formulated three periods relating to the modification of criminal executive legislation of Ukraine:

- a) 1991-2003 (ended with the adoption of the KVN of Ukraine);
- b) 2004-2013 (ended with full subordination of penitentiary bodies and institutions to the Ministry of Justice of Ukraine);
- c) 2014 - to the present time (*Kolb I.O., 2019, pp. 12-38*).

Some classification groups of periods of development of criminal-executive legislation of Ukraine, as shown by the results of this study can be found in textbooks and manuals. Thus, the textbook "Criminal Enforcement Law of Ukraine", prepared in 2010 under the general editorship of Doctor of Law, Professor OM Dzhuzha, identifies the following levels of formation of criminal enforcement policy of Ukraine:

- 1) conceptual, on which the development of theoretical foundations and research is carried out;
- 2) legislative - related to the preparation of draft laws and their adoption by the Verkhovna Rada of Ukraine;
- 3) normative - relate to the preparation and approval of bylaws;
- 4) managerial - ensures the implementation of penitentiary policy at all levels and in the structural units of the penitentiary system;
- 5) law enforcement - associated with the application of criminal law in accordance with the requirements of this policy (*Dzhuzha O.M., 2010, pp. 23-24*).

In turn, the textbook "Criminal Enforcement Law of Ukraine", published in 2008 under the general editorship of Doctor of Law, Professor A.H. Stepaniuk, outlines several periods of formation of criminal executive legislation of Ukraine during 1991-2008. years, covering reforms in the field of execution of punishments in 1991-1994, 1999-2004, 2005-2008 (*Stepanyuk A..H, 2008, pp. 83-91*).

Applying the historical and legal criterion, I. Boyko quite thoroughly considered and classified the periods of development of the institution of punishment in Soviet Ukraine (1917-1991) (*Boyko I. Y., 2013, pp. 338-383*), which was also used in this study as a methodological basis for the periodization of the formation of the legal basis of criminal enforcement in modern Ukraine.

If we consider the content of each of the periods of functioning and development of the criminal-executive legislation of Ukraine derived in this work, we can identify a number of features related to legal conflicts and gaps that were allowed in individual periods.

In particular, in the first period (1991-2003) such features include the following:

1. Despite the fact that in Art. 2 of the Criminal Procedure Code of Ukraine it was noted that the correctional labor legislation of Ukraine consists of this Code and other laws of Ukraine, mainly due to the absence of the latter, criminal-executive legal relations were regulated by departmental regulations of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. that is, during this period, a kind of "foundation" was laid, which was directly related to the content of legal gaps and conflicts.

2. Among the sources of correctional labor legislation, referred to in Art. 2 of the TCC, there was no Constitution of the Ukrainian SSR of 1978 and the Basic Law of Ukraine of 1996, which contradicted the principle of the rule of law enshrined in them, and also created appropriate conditions that contributed to the development of "conflict" processes in this area of public activity.

This legal gap is, in particular, characteristic of the CEC of Ukraine, where the Constitution of Ukraine is not among the sources of criminal executive legislation (Article 2).

3. Organizational and structural changes in the field of execution of punishments of Ukraine (such as: creation of the State Penitentiary Service, full removal of penitentiary bodies and institutions under the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and granting the State Penitentiary Service the status of a central executive body implementing state policy in this sphere of public relations; etc.) were carried out without legislative support of this process in the form of laws concerning the legal status of the staff of the State Penitentiary Service and convicts, and this, in turn, again determined and contributed to the conflict of regulatory provisions. otseviv in penal legislation, as in most cases, appropriate departmental relations regulated by legal sources.

This is despite the fact that the introduction to the "Main Directions of the Reform of the Penitentiary System in the Ukrainian SSR", which was approved by the Cabinet of Ministers of the Ukrainian SSR in July 1991, stated that the critical state of the system requires radical changes in legislation and organization of execution of criminal punishments (*Main directions of reform of the penitentiary system in the Ukrainian SSR, 1991*).

Moreover, in these areas, the issue of improving the legislation on the execution of criminal penalties was allocated a whole section 11 (*The main directions of the reform of the penitentiary system in the Ukrainian SSR, 1991, pp. 16-18*).

4. Notwithstanding the fact that in November 1996 a special resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine № 9 "On the application of the Constitution of Ukraine in the administration of justice" (On the application of the Constitution of Ukraine in the administration of justice, 1996, pp. 136-141) was adopted, in criminal enforcement activities, the principle of the rule of law enshrined in the Basic Law (Article 8) was further ignored, according to which the Constitution of Ukraine has the highest legal force, and its norms are the norms of direct action (*On the application of the Constitution of Ukraine osuddya, 1996, p. 136*).

A clear example of such an approach in practice was the rule-making activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (until 1999), and later - DDUPVP in this period, information about which is reflected in special departmental publications. So, in the information bulletin published by GUVF of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine on results of activity of establishments of penitentiary system for 1991, it was specified in this occasion information on:

a) a joint instruction of the Ministry of Internal Affairs and the Prosecutor General's Office of Ukraine dated 07.06.1990 № 9133, which concerned the establishment of benefits for convicts imprisoned (permission for these persons to attend the evening inspection in sportswear; canceled wearing badges on convicts' clothes; wearing these people short hair, etc.), which actually abolished the relevant rules of the VTK of Ukraine on these issues (Articles 28, 29, 32, etc.) (*Some indicators of the penitentiary system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in 1991, p.23*);

b) the instruction of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated 01.08.1990, according to which convicts were allowed to receive parcels and transfers up to 8 kg, TV sets in pre-trial detention centers and correctional labor colonies of special regime, restrictions on the number of letters allowed to be sent were lifted. these persons, which contradicted the current art. Art. 41 and 43 VTK of Ukraine;

c) the instruction of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of June 26, 1990 № 1 / 2-200, which weakened the regime and abolished legal restrictions for convicted invalids of the I and II groups serving sentences in the form of imprisonment in specialized correctional colonies - and this is not corresponded to the requirements of Art. 76 VTK of Ukraine (**Some indicators of activity of establishments of criminal executive system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in 1991, p. 24**);

d) other similar instructions and orders of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine concerning the sphere of execution of punishments (*Some indicators of activity of establishments of penitentiary system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in 1991, pp. 25-28*).

A similar "conflict" activity of management structures at the level of central executive bodies in this area of public relations and in subsequent years of the period studied in this work. In particular, in 1992 the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 78 "About change of the order of deductions from a salary of the special contingent which was kept in establishments of the Ministry of Internal Affairs" which actually canceled provisions of Art. 53 VTK of Ukraine (*Operational and service activity of establishments of criminal executive system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in 1992, p. 45*).

Interesting in this regard is the fact that even after the adoption of the Constitution of Ukraine in 1996, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the State Penitentiary Service continued to regulate criminal-executive legal relations with their departmental regulations. Thus, in 1998, these government agencies issued 43 orders and 41 orders related to the process of execution and serving sentences (Operational and production and economic activities of penitentiary institutions of Ukraine in 1998, p. 3).

As established in the course of this study, certain "relapses" of departmental regulation of criminal-executive activities took place in the second, derived in this work, period of development of criminal-executive legislation of Ukraine (2004-2014).

We are talking, first of all, about the fact that mentioning, for example, the Constitution of Ukraine in Part 2 of Art. 7 of the Criminal Procedure Code "Fundamentals of the legal status of convicts", the legislator "forgot" to include it in the list of sources related to the criminal executive legislation of Ukraine (*Article 2 of the Criminal Procedure Code*).

Moreover, the number of changes and additions to the CEC of Ukraine since its entry into force until 2014 (more than 50) indicates that complex everyday problems in the field of execution of sentences were solved before their enshrinement in this Code at the secondary level (prevention) crimes - ATC, transfer of convicts to other colonies - Regulations on the Regional Commission on the distribution, referral and transfer for serving sentences of persons sentenced to imprisonment, the organization of pastoral care of convicts - Agreement on cooperation bitnytstvo Ukrainian Orthodox Church and SDUEP (*Agreement on cooperation Ukrainian Orthodox Church and the State Department of Ukraine for Execution of Punishment, signed November 25, 1999; et al.*).

The situation has not changed significantly in the third period of development of criminal executive legislation of Ukraine, which dates back to April 2014 and continues to this day.

At the same time, the peculiarity of this period was that the word "penitentiary" was used more and more often in normative legal acts, although it has not been fixed at

the legislative level yet. Thus, the Concept adopted in September 2017 by the Cabinet of Ministers of Ukraine not only in the title but also in the text appealed to the phrase "penitentiary system", although at that time and today in our country to talk about it in advance, as any legislative source on these issues has not yet been adopted.

Other by-laws were characterized by the same substitution of concepts and, consequently, by "conflict". In particular, in paragraph 5.11. Strategy for reforming the judiciary, the judiciary and related legal institutions for 2015-2020, which was approved by the Decree of the President of Ukraine of May 20, 2015 № 276/2015 in one sentence used the words "penitentiary institutions" and "penitentiary institutions", which are not identical in its content.

As G. O. Radov aptly noted in this regard, at the domestic level the concept, in particular, "penitentiary policy" is used as a synonym for any state and legal activity in the field of execution of criminal punishment in the form of imprisonment. But this interpretation of this concept creates a distorted view of the essence of this phenomenon and, as a consequence, can lead to the problem of building the penitentiary system of Ukraine in a dead end (*Strategy for reforming the judiciary, judiciary and related institutions for 2015-2020: approved by Presidential Decree of 20 May 2015 year, p. 12*).

Conclusion. Thus, if we summarize the results of this study on regulatory and legislative activities in the field of execution of sentences in Ukraine, it should be noted that the trends and approaches associated with the elimination of legal gaps and conflicts at the beginning of Ukraine's independence in 1991, to some extent preserved in the modern conditions of criminal-executive activity, which is one of the determinants that contribute to the commission of crimes and offenses, as well as negatively affect the level of efficiency of the enforcement process and in serving sentences.

References:

1. Kernyakevych-Tanasychuk YU. V. (2019) Kryminal no-vykonavcha polityka Ukrayiny : monohrafiya. Ivano-Frankivs k : Prykarp. nats. un-t im. Vasylya Stefanyka, 2019. 336 s.
2. Kolb I. O. (2019) Sotsial no-pravova pryroda zastosuvannya v Ukrayini do zasudzhennykh, pozbavlenykh voli, zakhodiv vhamuvannya : monohrafiya. Luts k : Vydavnytstvo «Teren», 2019. 546 s.
3. Yatsyshyn M. M. (2010) Istoryko-pravovi zasady kryminal no-vykonavchoyi polityky Ukrayiny : Avtoref. dys... d. yuryd. nauk : 12.00.01. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 2010. 39 s.
4. Ptashyns kyy O. B. (2002) Pravovi problemy reformuvannya penitentsiarnoyi systemy v Ukrayini : Avtoref. dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv : In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets koho NAN Ukrayiny, 2002. 18 s.
5. Dzhuzha O. M. (2010) Kryminal no-vykonavche pravo Ukrayiny : pidruchnyk, O.M. Dzhuzhy, I. H. Bohatyr ov, O. H. Kolb ta in.; za zah. red. d.yu.n., prof. O. M. Dzhuzhy. 2010.
6. Stepanyuk A. KH (2008) Kryminal no-vykonavche pravo Ukrayiny : navch. posibnyk / za red. prof. A. KH. Stepanyuka. Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. 624 s.
7. Boyko I. Y. (2013) Kryminal ni pokarannya v Ukrayini (IKH-KHKH st.) : navch. posibnyk. L viv : LNU imeni Ivana Franka, 2013. 408 s.
8. Osnovnye napravlenyya reformy uholovno-yspolnytel noy systemy v Ukrayns koy SSR : utverzhd. Postanovlenyem Kabyneta Mynystrov Ukrayns koy SSR ot 11 yyulya 1991 hoda № 88. Kyev : HUYN MVD Ukrayns koy SSR, 1991. 18 s.
9. Pro zastosuvannya Konstytutsiyi Ukrayiny pry zdiysnenni pravosuddya : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrayiny vid 01 lystopada 1996 roku № 9. Postanovy Plenumu

- Verkhovnoho Sudu Ukrainy v kryminal nykh spravakh / uporyad. V. V. Rozhnova, A. S. Syzonenko, L. D. Udalova. Kyiv : PALYVODA A. V., 2011. S. 136-141.
10. Nekotorye pokazately deyatel nosty uchrezhdenyy uholovno-yspolnytel noy systemy MVD Ukrainy v 1991 hodu : Ynform. byulleten . Kyev : HUYN MVD Ukrainy, 1992. 28 s.
 11. Operatyvno-sluzhebnaaya deyatel nost uchrezhdenyy uholovno-yspolnytel noy systemy MVD Ukrainy v 1992 hodu : Ynform. byulleten . Kyev : HUYN MVD Ukrainy, 1993. 46 s.
 12. Operatyvno-sluzhbova i vyrobnycho-hospodars ka diyal nist orhaniv i ustanov vykonannya pokaran Ukrainy u 1998 rotsi : Inform. byuleten . Kyiv : DDUPVP, 1999. № 2. 83 s.
 13. Uhoda pro spivrobitnytstvo Ukrainyns koyi pravoslavnoyi tserkvy ta Derzhavnoho departamentu Ukrainy z pytan vykonannya pokaran : ukладena 25 lystopada 1999 roku. Operatyvno-sluzhbova ta vyrobnycho-hospodars ka diyal nist orhaniv i ustanov vykonannya pokaran Ukrainy u 1999 rotsi : Inform. byuleten . Kyiv : DDUPVP, 2000. № 4. S. 29-30.
 14. Stratehiya reformuvannya sudoustroyu, sudochynstva ta sumizhnykh instytutiv na 2015-2020 roky : skhvalena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 20 travnya 2015 roku № 276/2015. www.nav.kiev.ua.

ПРО ДЕЯКІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИНИКНЕННЯ ПРАВОВИХ ПРОГАЛИН І КОЛІЗІЙ В КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Як показали результати даного наукового дослідження, у законотворчій та нормативній діяльності в Україні, пов'язаній з удосконаленням кримінально-виконавчого законодавства, у тому числі й шляхом усунення правових колізій та прогалин, можна умовно розділити на три взаємозв'язані та взаємообумовлені періоди, а саме:

а) перший із них припадає на 1991-2003 р. р., коли у сфері виконання покарань кримінально-виконавчі правовідносини регулювались Виправно-трудоим кодексом (ВТК) України, що був прийнятий ще у грудні 1970 року та який, не дивлячись на внесені у нього з 1991 року зміни і доповнення, по своїй суті відображав ідеологію та психологію тоталітарної держави – СРСР, у складі якої функціонували й органи та установи виконання покарань (УВП) (*Кернякевич-Танасійчук Ю. В., 2019, с. 115-118*);

б) другий період розпочався із вступом у дію з 01 січня 2004 року прийнятого у липні 2003 року Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України та завершився у квітні 2014 року у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів»;

в) третій період, «стартувавши» у квітні 2014 року, триває по теперішній час.

При цьому, слід звернути увагу на те, що в основу цієї періодизації покладено критерій законодавчого регулювання суспільних відносин, у результаті застосування якого й видозмінювалось кримінально-виконавче законодавство України, а також усувались існуючі правові колізії та прогалини (*Колб І. О., 2019, с. 12-46*).

Зазначена періодизація дала можливість чітко визначити закономірності виникнення та розвитку правових колізій і прогалин, які мали пряме відношення до регулювання суспільних відносин у сфері виконання покарань, а також є визначальними у сьогоденні, як детермінанти, що негативно впливають на стан кримінально-виконавчої діяльності та захисту основоположних прав і законних інтересів засуджених.

Таким чином, в наявності складна прикладна проблема, яка потребує вирішення на теоретичному рівні, що й обумовило вибір теми, мети і завдань даної наукової статті, головним із яких є розробка науково обґрунтованих шляхів усунення існуючих у кримінально-виконавчому законодавстві України правових прогалин і колізій.

Стан досліджень. Вивчення наукової літератури показало, що в основному розробкою даної проблематики займаються фахівці у галузі теорії права і лише фрагментарно – у межах окремих аспектів своїх напрацювань – учені кримінально-виконавчого права. У цьому контексті значне методологічне підґрунтя створили такі науковці, як : Бигич О. Л., Биля І. О., Граціанов А. І., Грищук В. К., Жаровська І. М., Задирака Н. Ю., Кельман М. С., Колб О. Г., Лилак Д. Д., Майстренко О. В., Навроцький В. О., Погребняк С. П., Риндюк В. І., Савченко А. В., Степанюк А. Х., Тростнюк З. А., Фріс П. Л., Хавронюк М. І., Хилюк С. В., Чулінда Л. І., Цись Н. Б., Ющик О. І. та ін.

Поряд з цим, комплексних наукових досліджень, які стосувалися б змісту правових прогалин і колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України, досі на доктринальному рівні не проведено, що актуалізує необхідність активізації наукових пошуків з означеної тематики.

Виклад основних положень. Результати аналізу наукової літератури засвідчують, що на доктринальному рівні здійснені різні види класифікації діяльності, пов'язаної з удосконаленням норм зазначеної галузі права, яка є дещо відмінною від запропонованої у цій роботі.

Зокрема, М. М. Яцишин, використавши політико-правовий критерій, вивів таку періодизацію розвитку кримінально-виконавчого законодавства України:

1) перший період (1990-1993 р. р.) – пов'язаний з формуванням нової стратегії кримінально-виконавчої політики шляхом внесення змін і доповнень до ВТК України з метою гуманізації карального механізму виконання покарань, прийняття низки нормативно-правових актів, що започаткували реформування кримінально-виконавчої системи України, передусім постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 1991 року № 88 «Про основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР»;

2) другий період (1993-1996 р. р.) – стосується часу прийняття важливих законодавчих актів з конкретних проблем кримінально-виконавчої політики та набуття Україною членства в Раді Європи (1995 р.), а також пов'язаний з поступовим приведенням вітчизняного законодавства у відповідність із загальноєвропейськими та світовими стандартами;

3) третій період (1996-2000 р. р.) – відноситься до організації широкомасштабної протидії злочинності на основі «Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 р. р.», утворення ДДУПВП та виведення його з підпорядкування МВС України;

4) четвертий період (2000-2009 р. р.) – пов'язаний із створенням законодавчої бази кримінально-виконавчої політики. Найважливішою подією на цьому шляху стало прийняття Верховною Радою України 05 квітня нового КК України, 11 липня 2003 року – КВК України, 23 червня 2005 року – Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; ін. (Яцишин М., 2010, с. 11).

У свою чергу, Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, застосувавши аналогічний критерій, вивела два періоди розвитку кримінально-виконавчого законодавства України, а саме:

- а) I період – кримінально-виконавча політика незалежної Української держави до прийняття КВК України (1991-2003 р. р.);
- б) II період – сучасна кримінально-виконавча політика України (2003 р. – до наших днів) (*Кернякевич-Танасійчук Ю. В., 2019, с. 119*).

Пташинський О. Б., взявши за основу критерій реформування сфери виконання покарань України, визначив п'ять періодів розвитку кримінально-виконавчого законодавства:

- 1) 1991-1998 р. р. (цей період завершився створенням у системі МВС України ДДУПВП);
- 2) 1999-2010 р. р. (зазначений період завершився підпорядкуванням органів та установ виконання покарань Міністру юстиції України);
- 3) 2010-2012 р. р. (даний період завершився визнанням на законодавчому рівні Міністерства юстиції України як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань);
- 4) 2012-2016 р. р. (даний період тривав до ліквідації ДПтС України та її територіальних управлінь та створення міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України);
- 5) 2016 р. – по теперішній час (*Пташинський О. Б. 2002, с. 10-12*).

Натомість, І. О. Колб, взявши за основу історико-правовий критерій, сформулював три періоди, що стосувались видозміни кримінально-виконавчого законодавства України:

- а) 1991-2003 р. р. (завершився прийняттям КВК України);
- б) 2004-2013 р. р. (завершився повним підпорядкуванням органів та установ виконання покарань Міністерству юстиції України);
- в) 2014 р. – по теперішній час (*Колб І. О., 2019, с. 12-38*).

Деякі класифікаційні групи періодів розвитку кримінально-виконавчого законодавства України, як показали результати даного дослідження можна зустріти у підручниках та навчальних посібниках. Так, у підручнику «Кримінально-виконавче право України», підготовленого в 2010 році за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. М. Джужи, виокремлені наступні рівні формування кримінально-виконавчої політики України:

- 1) концептуальний, на якому здійснюється розробка теоретичних основ і наукових досліджень;
- 2) законодавчий – пов'язаний з підготовкою законопроектів та їх прийняття Верховною Радою України;
- 3) нормативні – стосуються підготовки та затвердження підзаконних правових актів;
- 4) управлінський – забезпечує реалізацію кримінально-виконавчої політики на всіх рівнях та в структурних підрозділах системи виконання покарань;
- 5) правозастосувальний – пов'язаний із застосуванням норм кримінально-виконавчого законодавства відповідно до вимог даної політики (*Джужа О. М., 2010, с. 23-24*).

У свою чергу, в навчальному посібнику «Кримінально-виконавче право України», опублікованому в 2008 році за загальною редакцією доктора

юридичних наук, професора А. Х. Степанюка, виокремлено у загальних рисах декілька періодів становлення кримінально-виконавчого законодавства України на протязі 1991-2008 р. р., які охоплюють реформи сфери виконання покарань у 1991-1994 р. р., 1999-2004 р. р., 2005-2008 р. р. (Степанюк А. Х., 2008, с. 83-91).

Застосувавши історико-правовий критерій, І. Й. Бойко досить ґрунтовно розглянув та здійснив класифікацію періодів розвитку інституту покарання у Радянській Україні (1917-1991 р.р.) (Бойко І. Й., 2013, с. 338-383), що також було використано у даному дослідженні в якості методологічних засад проведеної періодизації формування правових засад кримінально-виконавчої діяльності у сучасній Україні.

Якщо ж предметно розглянути зміст кожного із виведених у цій роботі періодів функціонування і розвитку кримінально-виконавчого законодавства України, то можна визначити ряд особливостей, що стосуються правових колізій і прогалин, які допускались у окремо взятих періодах.

Зокрема, у першому періоді (1991-2003 р. р.) до таких особливостей можна віднести наступні:

1. Не дивлячись на те, що в ст. 2 ВТК України було зазначено, що виправно-трудове законодавство України складається з цього Кодексу та інших законів України, в основному, через відсутність останніх, кримінально-виконавчі правовідносини регулювались відомчими нормативно-правовими актами МВС України, у складі яких функціонували й органи та УВП, тобто у цей період були закладені своєрідні «підвалини», що мали пряме відношення до змісту правових прогалин і колізій.

2. Серед джерел виправно-трудового законодавства, мова про які велась у ст. 2 ВТК, була відсутня як Конституція Української РСР 1978 року, так і Основний закон України зразка 1996 року, що суперечило закріпленому в них принципу верховенства права, а також створювало відповідні умови, які сприяли розвитку «колізійних» процесів у даній галузі суспільної діяльності.

Ця правова прогалина є, зокрема, характерною й для КВК України, де серед джерел кримінально-виконавчого законодавства відсутня Конституція України (ст. 2).

3. Організаційно-структурні зміни у сфері виконання покарань України (як от: створення ДДУПВП, повне виведення органів та установ виконання покарань з підпорядкування МВС України та надання ДДУПВП статусу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у зазначеній сфері суспільних відносин; т. ін.) здійснювались без законодавчого супроводу цього процесу у виді законів, що стосувались правового статусу персоналу ДДУПВП та засуджених, а це, у свою чергу, знову ж таки детермінувало та сприяло колізійності регулятивних процесів у кримінально-виконавчому законодавстві, позаяк у більшості випадків відповідні відносини регулювались відомчими правовими джерелами.

І це при тому, що у вступі до «Основних напрямів реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР», яка була затверджена Кабінетом Міністрів Української РСР у липні 1991 року, було зазначено, що критичний стан системи вимагає необхідність проведення радикальних перетворень у галузі законодавства та організації виконання кримінальних покарань (*Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР, 1991*).

Більш того, у цих Напрямах питанню удосконалення законодавства про виконання кримінальних покарань було виділено цілий розділ 11 (*Основные*

направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР, 1991, с. 16-18).

4. Не звертаючи увагу на те, що у листопаді 1996 року була прийнята спеціальна постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» (*Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя, 1996, с. 136-141*), у кримінально-виконавчій діяльності й надалі ігнорувався закріплений в основному законі (ст. 8) принцип верховенства права, відповідно до якого Конституція України має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії (*Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя, 1996, с. 136*).

Наочним прикладом такого підходу на практиці стала нормотворча діяльність МВС України (до 1999 р.), а в подальшому – ДДУПВП у цей період, інформація про яку відображена у спеціальних відомчих друкованих виданнях. Так, в інформаційному бюлетені, опублікованому ГУВП МВС України по результатах діяльності установ кримінально-виконавчої системи за 1991 рік, було зазначено з цього приводу інформацію про:

а) спільну вказівку МВС та Генеральної прокуратури України від 07.06.1990 р. № 9133, яка стосувалась встановлення пільг для засуджених, позбавлених волі (дозвіл цим особам на присутність на вечірній перевірці у спортивному одязі; відмінено носіння нагрудних знаків на одязі засуджених; дозвіл на носіння зазначеними особами короткої зачіски; т. ін.), що фактично відміняло дію відповідних норм ВТК України з цих питань (ст. ст. 28, 29, 32, т. ін.) (*Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991, с.23*);

б) вказівку МВС України від 01.08.1990 р., відповідно до якої засудженим до позбавлення волі дозволялось отримувати посилки та передачі до 8 кг, телевізори в СІЗО та виправно-трудовах колоніях особливого режиму, також були зняті обмеження щодо кількості листів, які вправі відправляти зазначені особи, що суперечило діючим на той час ст. ст. 41 та 43 ВТК України;

в) вказівку МВС України від 26.06.1990 р. № 1/2-200, яка послаблювала режим та відміняла правообмеження для засуджених інвалідів I та II груп, що відбували покарання у виді позбавлення волі в спеціалізованих виправно-трудовах колоніях, – а це не кореспондувалось з вимогами ст. 76 ВТК України (*Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991, с. 24*);

г) інші тому подібні вказівки та розпорядження МВС України, що стосувались сфери виконання покарань (*Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991, с. 25-28*).

Аналогічна «колізійна» діяльність управлінських структур на рівні центральних органів виконавчої влади у зазначеній сфері суспільних відносин й в подальші роки досліджуваного у цій роботі періоду. Зокрема, у 1992 році була прийнята постанова Кабінету Міністрів України № 78 «Про зміну порядку відрахування із заробітної плати спецконтингента, який тримався в установах МВС», яка фактично відміняла положення ст. 53 ВТК України (*Оперативно-служебная деятельность учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1992, с. 45*).

Цікавим у зв'язку з цим є й той факт, що навіть після прийняття Конституції України у 1996 році, МВС України та ДДУПВП й надалі продовжувало регулювати кримінально-виконавчі правовідносини своїми відомчими нормативно-правовими актами. Так, у 1998 році зазначеними державними відомствами було видано 43 накази та 41 розпорядження, що мали відношення до процесу виконання та відбування покарань (*Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998, с. 3*).

Як встановлено в ході даного дослідження, певні «рецидиви» відомчого регулювання питань кримінально-виконавчої діяльності мали місце й у другому, виведеному у цій роботі, періоді розвитку кримінально-виконавчого законодавства України (2004-2014 р. р.).

Мова, у першу чергу, ведеться про те, що згадуючи, наприклад, про Конституцію України у ч. 2 ст. 7 КВК «Основи правового статусу засуджених», законодавець «забув» її включити у перелік джерел, що відносяться до кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 2 КВК).

Більш того, кількість внесених змін і доповнень у КВК України з часу вступу його в силу до 2014 року (більше 50-ти) свідчить про те, що складні повсякденні проблеми сфери виконання покарань вирішувались до їх закріплення у даному Кодексі на підзаконному рівні (питання запобігання злочинам – ПВР УВП; переводу засуджених в інші колонії – Положенням про Регіональну комісію з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі; організацію душпастирської опіки засуджених – Угодою про співробітництво Української православної церкви та ДДУПВП (*Угода про співробітництво Української православної церкви та Державного департаменту України з питань виконання покарань : укладена 25 листопада 1999 року; ін.*).

Суттєво не змінилась ситуація й у третьому періоді розвитку кримінально-виконавчого законодавства України, яке бере свій початок з квітня 2014 року та триває по теперішній час.

При цьому, особливістю зазначеного періоду стало те, що у нормативно-правових актах все частіше вживалось слово «пенітенціарне», хоча на законодавчому рівні воно не закріплено досі. Так, прийнята у вересні 2017 року Кабінетом Міністрів України Концепція не тільки у назві, але й тексті апелювала до словосполучення «пенітенціарна система», хоча і на той час, і на сьогодні в нашій державі говорити про це завчасно, позаяк будь-якого законодавчого джерела з означених питань досі не прийнято.

Такою ж підміною понять, а отже «колізійністю» характеризувались й інші підзаконні нормативно-правові акти. Зокрема, у п. 5.11. Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, яка була схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 в одному реченні вжито словосполучення «пенітенціарні установи» та «установи виконання покарань», які не є тотожними по своєму змісту.

Як з цього приводу влучно зауважив Г. О. Радов, на побутовому рівні поняття, зокрема, «пенітенціарна політика» вживається як синонім, яким визначається будь-яка державно-правова діяльність у сфері виконання кримінального покарання у вигляді позбавлення волі. Але така трактовка даного поняття створює перекохане уявлення щодо сутності цього явища і, як наслідок, може завести

проблему розбудови пенітенціарної системи України у глухий кут (*Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015-2020 роки : схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року, с. 12*).

Висновок. Таким чином, якщо узагальнити результати даного дослідження, що стосується нормативно-правової та законодавчої діяльності у сфері виконання покарань України, то слід констатувати, що ті тенденції та підходи, які пов'язані з усуненням правових прогалин та колізій на початку незалежності України у 1991 році, у певній мірі збереглися й в сучасних умовах кримінально-виконавчої діяльності, що виступає однією з детермінант, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень, а також негативно впливають на рівень ефективності процесу виконання та відбування покарань.

Список використаних джерел:

1. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. (2019) Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.
2. Колб І. О. (2019) Соціально-правова природа застосування в Україні до засуджених, позбавлених волі, заходів вгамування : монографія. Луцьк : Видавництво «Терен», 2019. 546 с.
3. Яцишин М. М. (2010) Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України : Автореф. дис... д. юрид. наук : 12.00.01. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2010. 39 с.
4. Пташинський О. Б. (2002) Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 18 с.
5. Кримінально-виконавче право України : підручник. О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужа.
6. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. (2008) Кримінально-виконавче право України : навч. Посібник. за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
7. Бойко І. Й. (2013) Кримінальні покарання в Україні (ІХ-XX ст.) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 408 с.
8. Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР : утвержд. Постановлением Кабинета Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года № 88. Киев : ГУИН МВД Украинской ССР, 1991. 18 с.
9. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 01 листопада 1996 року № 9. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141.
10. Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году : Информ. бюллетень. Киев : ГУИН МВД Украины, 1992. 28 с.
11. Оперативно-служебная деятельность учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1992 году : Информ. бюллетень. Киев : ГУИН МВД Украины, 1993. 46 с.
12. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році : Информ. бюллетень. Київ : ДДУПВП, 1999. № 2. 83 с.
13. Угода про співробітництво Української православної церкви та Державного департаменту України з питань виконання покарань : укладена 25 листопада 1999 року. Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році : Информ. бюллетень. Київ : ДДУПВП, 2000. № 4. С. 29-30.
14. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015-2020 роки : схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. www.nav.kiev.ua.